

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

# ВОЄННА ІСТОРІЯ

КАПАРУЛІН Ю. В.



НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВР  
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 6.020302 ІСТОРІЯ  
ДЕННОЇ І ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

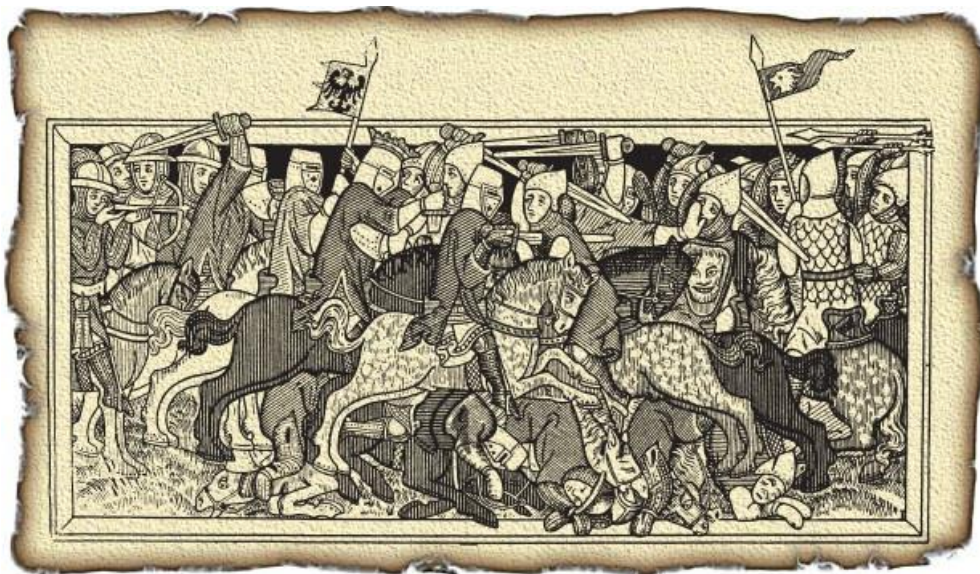
ХЕРСОН 2015

Міністерство освіти і науки України  
Херсонський державний університет  
Кафедра всесвітньої історії та історіографії

Серія «Навчально-методичні посібники»

**Ю. В. Капарулін**

# **ВОЄННА ІСТОРІЯ**



Навчально-методичний посібник  
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр  
спеціальності 6.020302  
Історія денної і заочної форм навчання

**Херсон  
2015**

**УДК 355.48(075.8)**  
**ББК 68.0+63.3я73**  
**К 20**

**Рецензенти:**

**Черемісін Олександр Вікторович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету.

**Цибуленко Геннадій Володимирович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та методики викладання Херсонського державного університету.

Обговорено на засіданні кафедри всесвітньої історії та історіографії  
протокол №9 від 02.02.2015

Розглянуто на засіданні НМР  
факультету психології, історії та соціології  
протокол №8 від 04.03.2015

Схвалено науково-методичною радою ХДУ  
протокол №4 від 16.04.2015

Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУ  
протокол №10 від 27.04.2015

**Капарулін Ю. В.**

К 20 Воєнна історія: навчально-методичний посібник /  
Ю. В. Капарулін. – Херсон : ФОП Головка О.А., 2015. – 52 с. –  
(Сер.: Навчально-методичні посібники).

ISBN 978-617-7326-03-7

Посібник містить методичні рекомендації та навчальні матеріали з курсу «Воєнна історія». Видання розраховано на студентів вищих навчальних закладів та викладачів.

**УДК 355.48(075.8)**  
**ББК 68.0+63.3я73**

ISBN 978-617-7326-03-7

© Капарулін Ю. В., 2015  
© Херсонський державний університет, 2015

# ОРІЄНТОВНИЙ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лек.	практ.	лаб.	інд.	сам.р.		лек.	практ.	лаб.	інд.	сам.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<b>Змістовий модуль 1. Воєнна історія Стародавнього світу, Середньовіччя та Нового часу</b>												
Тема 1. Воєнна історія як наука і навчальна дисципліна	14	2	4			8	14	2				12
Тема 2. Війна у Стародавньому світі	14	2	4			8	14	2				12
Тема 3. Проблеми воєнної історії Середньовіччя	14	2	4			8	14		2			12
Тема 4. Війни та битви Нового часу	16	2	4			10	16					16
Разом за змістовим модулем 1	58	8	16			34	58					52
<b>Змістовий модуль 2. Воєнна історія Новітнього часу</b>												
Тема 1. Світ між великими війнами	12	2	2			8	12					12
Тема 2. Друга світова війна	16	2	4			10	12					12
Тема 3. Період «Холодної війни»	16	2	4			10	14		2			12
Тема 4. Війни та військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ ст.	16	4	4			8	12	2				10
Разом за змістовим модулем 2	60	10	14			36	50					46
<b>Усього годин</b>	108	18	30			70	108	6	4			98

## ПЕРЕДМОВА

---

Минуле людства перенасичене війнами, а вся його історія значною мірою є історією війн (їх, за приблизними підрахунками, зафіксовано понад чотирнадцять з половиною тисяч). Ці війни забрали життя біля чотирьох мільярдів людей, що співвідноситься з нинішнім населенням планети. При цьому у ХХ ст. війна перестала бути заняттям переважно професійних солдатів, перетворившись у колосальне підприємство, що сповна використовувало всі можливі (в тому числі людські) ресурси конфліктуючих сторін. Так, в ході Другої світової війни жертви серед мирного населення перевищили чисельність загиблих на фронті. За сорок років, попередніх дослідженню проведеному в 1986 р., від бомб, мін та куль загинуло більше людей, ніж загинуло солдатів за шість років Другої світової війни. Кількість війн та воєнних конфліктів постійно зростає, – в період 1950-2000-х рр. їх було понад 300; і якщо в 1950-х рр. у середньому впродовж року велося дев'ять війн, то у 1970-х рр. їх чисельність подвоїлася, а у другій половині 1990-х рр. на планеті щорічно нараховувалося більше 20-ти «гарячих точок», де виникали гострі політичні, релігійні, етнічні і територіальні конфлікти, що в більшості випадків супроводжувалися бойовими діями. Тому сьогодні воєнна історія представляє собою не лише професійний, а й загальнокультурний інтерес і значення. Її вивчення дає можливість краще зрозуміти історію людства та той світ в якому ми зараз живемо.

Представлений навчально-методичний посібник розрахований на студентів-істориків 5 курсу денної та заочної форм навчання.

**Мета курсу:** розгляд проблем воєнної історії, як особливої галузі історичної науки, що покликана, в контексті всесвітньої та вітчизняної історії, досліджувати проблеми історії війн, військових формувань, збройних сил, історії воєнного мистецтва, озброєнь і військової техніки, військової думки тощо. Воєнно-історична спадщина займає особливе місце в історії українського народу, тому сьогодні важливо досліджувати вітчизняну воєнну історію, зробити її здобутком нинішніх і прийдешніх поколінь, що має сприяти патріотичному вихованню громадян України.

**Завдання курсу:** надати студентам основи знань з курсу воєнної історії; виробити навички самостійного опрацювання джерел; сформуванню вміння студентів системно й комплексно аналізувати воєнно-історичні події, явища, що відбувалися у світі; виробити навички компаративного бачення причин, характеру та наслідків

світових процесів, робити правильні висновки, оцінки, вести наукову дискусію, формувати та відстоювати свою точку зору.

За результатами вивчення курсу студент повинен **знати**:

- основні етапи становлення воєнної історії як науки, її галузі;
- фундаторів військової думки та їх праці, основні воєнно-історичні дослідження світових та вітчизняних учених;
- хронологію основних війн;
- типологію, види, характер, «покоління» війн;
- найвідоміших світових та вітчизняних військових діячів.

**Студент повинен** уміти:

- визначати причинно-наслідкові зв'язки війн і військових конфліктів;
- творчо застосовувати набуті знання при підготовці до навчальних занять і проведенні самостійних наукових досліджень.

**Міждисциплінарні зв'язки:**

Воєнна історія тісно пов'язана з іншими науками та навчальними дисциплінами, насамперед з комплексом історичних наук, воєнною наукою, філософією, політологією, правознавством, культурологією, та ін.



# ПРОГРАМА КУРСУ

---

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ВОЄННА ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ**

### **Тема 1. Воєнна історія як наука і навчальна дисципліна**

Воєнно-історична наука, її предмет, об'єкт, завдання та особливості джерельної бази. Етапи еволюції у військовій справі. Новітні дослідження з воєнно-історичної тематики. Харперська енциклопедія воєнної історії, як фундаментальна галузева праця.

### **Тема 2. Війни та битви Стародавнього світу**

Первісна піхота та її роль. Особливості піхоти Єгипту. «Залізні люди» – асирійці. Занепад та піднесення асирійської піхоти. Армія Персії. Грецькі гопліти та їх тактичні прийоми. Марафонська битва 490 р. до н.е. Пельтасти та інші види легких військ і їх значення. Філіп II і македонська фаланга. Елітні війська гіпаспівців. Битва на Гідаспі 326 р. до н.е. Легіони Римської республіки. Битва коло Підни 168 р. до н.е. Гай Марій і «новий» легіон. Битва при Аквах Секстієвих 102 р. до н.е. Римські легіони періоду Імперії. Битва біля Страсбурга 357 р.

Особливості стародавньої кавалерії. Єгипетські колісниці Нового царства. Композитний лук і кавалерія. Битва при Кадеші. Колісниці як транспорт. Значення кавалерії. Тактичні прийоми скіфів. Перська кіннота. Використання щитів кавалерією. Битва при Каннах 216 р. до н.е. Нашестя гунів. Недоліки використання бойових слонів. Битва при Рафії. Верблюди в бойових діях давнини.

Командування і контроль у стародавніх арміях. Битва при Гавгамелах (331 р. до н.е.): геніальне подолання всіх перешкод і успіх Олександра. Битва біля Хіоса (210 р. до н.е.): коаліційне командування. Битва біля Мульвійського мосту 312 р.

Облогова справа у давнину. Перші облогові знаряддя. Асирійська облогова справа. Облога Лахіша 701 р. до н.е. Облогова справа у Давній Греції. Облога Сіракуз 415-413 рр. до н.е. Розквіт облогових технологій в Греції. Початок облогової справи Риму. Облога Алезії 52 р. до н.е. Облога Дура Европос 256-257 рр.

Битви на морі у Стародавньому світі. Битва при Саламіні 480 р. до н.е. Морський похід Помпея 67 р. до н.е. Битва при Акції 31 р. до н.е.

### **Тема 3. Воєнна історія Середньовіччя**

Середньовічна піхота. Битва біля Касилінума 554 р. Візантійська армія пізнього періоду. Завоювання арабів. Піхота у Північній Європі. Нормани проти англосаксів. Битва біля Арзуфа 1191 р. Піхота Хрестоносців. Альгомавари – легка піхота. Фламандсько-французька битва при Куртре 1302 р. Англо-шотландські війни: битва біля Беннокберна. Тактичні прийоми часів Столітньої війни. Англійська армійська система. Битва під Азенкуром 1415 р. Військове мистецтво швейцарців. Армія Карла Сміливого. Бургундці проти швейцарців 1476-1477 рр. – Грансон, Мюртен, Нансі. Османські яничари. Військова тактика гуситів.

Середньовічна кіннота. Кавалерія варварів. Кіннота гунів. Візантійська кавалерія. Арабська кіннота. «Кавалерізація» армії Карла Великого. Нормандська кіннота. Битва при Гастінгсі 1066 р. Епоха кінноти – лицарство і турніри. Битва при Леньяно 1176 р. Кампанії Фрідріха Барбаросса. Поява кованих обладунків. Битва біля Бувіне 1214 р. і посилення королівської Франції. Битва під Нікополем 1396 р.

Командування і контроль війська в епоху Середньовіччя. Устрій племінних армій. Світські і релігійні війни. Монгольська навала до Європи. Битва на Легницькому полі 1241 р. Воєнні ресурси. Альбігоські війни. Битва біля Мюре 1213 р. «Морський десант» Середньовіччя. Стіна щитів. Битва біля Нахере 1367 р. Стіна на колесах. Столітня війна.

Облогова справа Середньовіччя. Запозичення від облогової техніки античності. Вікінги і облога Парижу. Будівництво замків. Класичні ранні замки. Облога Монтерей-Белле 1149-1151 рр. Круглі башти і масивніші замкові укріплення. Замки хрестоносців. Облога Шато-Гайяра 1203-1204 рр. Облогова техніка «високого» Середньовіччя. Метальні машини. Облогові башти. Обмани і хитрощі в облоговій справі. Концентричні замки. Облога Константинополя 1453 р.

Війна на морі в епоху Середньовіччя. «Грецький вогонь». Флот вікінгів. Кампанія вікінгів на Сені у IX ст. Регулярні флоти Середньовіччя. Використання флоту у Хрестових походах. Четвертий хрестовий похід, Константинополь 1203-1204 рр. Війна на Середземному морі на пізньому етапі Середньовіччя. Битва біля Мальти 1283 р. Північні води – боротьба за господарювання в Ла-Манші. Війни між Англією і Францією. Битва при Слойсе 1340 р. Еволюція середньовічний військових флотів.



#### **Тема 4. Війни та битви Нового часу**

Піхота Нового часу. Швейцарці і ландскнехти. Іспанські «триєдності» або «терсіос». Битва біля Павії 1525 р. Голландські реформи піхоти. Тридцятирічна війна – Шведський синтез. Брайтенфельд 1631 р., вогнева потужність і маневреність. Поява лінійної тактики 1660-1715 рр. Період «повноліття» лінійної тактики 1715-1763 рр. Нові технології. Лейтен 1757 р. – перемога якістю. Війни часів Великої французької революції. Промисловий переворот на початку ХІХ ст. та поява нових видів озброєння. Армії ворогуючих сторін у Кримській війні 1853-1856 рр. Армії Європи наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Нові типи озброєння. Плани і цілі передових країн у Першій світовій війні та їх співвідношення з її результатами.

Кіннота Нового часу. ХVІ ст. – піка та мушкет. Рейтари-найманці. Битва під Лютценом та шведські реформи. Масована кавалерійська атака. Битва під Рамільї 1706 р. Повернення легкої кавалерії. Османська кіннота.

Командування і контроль війська в Новий час. Піднесення воєнного мистецтва, праці теоретиків. Голландська школа. Битва під Ньюпортом 1600 р. Управління регулярними арміями. Битва біля Каленберга 1683 р. – порятунок Відня від турків. Верховне командування і регулярні армії. Професіональні армії. Битва при Бленхеймі 1704 р. Роль полководця в кампанії і полях битв. Битва при Росбахє 1757 р. Полководче мистецтво Наполеона Бонапарта. Битва під Аустерліцом 1805 р. Воєнні теоретики про наполеонівські війни: Жоміні і Клаузевіц. Воєнне мистецтво у громадянській війні 1861-1865 рр. в США. Битва під Геттисбургом 1863 р. Реформи Мілютіна в російській армії. Воєнне мистецтво в російсько-турецькій війні 1877-1878 рр.

Облогова справа Нового часу. Французька артилерія. Італійський флот проти нової облогової артилерії. Турецький підхід до мінування. Облога Мальти 1565 р. Війна облог – «Восьмидесятирічна» війна. Іспано-голландський досвід. Облога по-науковому. «Шведський підхід» – рішучий штурм. Фредрікстен 1718 р. – облога, що врятувала Норвегію. Майстри фортифікаційної справи – де Вобан і Кухорн. Квебек 1759 р. – початок кінця французького володарювання в Північній Америці. Облога Гавани 1762 р., що принизила Іспанію.

Війна на морі в Новий час. Нова тактика та технічні аспекти. Маневреність проти вогневої потужності. Лепанто 1571 р. – галерний бій. Битва біля Гравліна 1588 р. Битва біля Даунса 1639 р. Битва в Кірбонській затоці 1759 р. Морські статути. Знищення

російського флоту в ході Кримської війни 1853-1856 рр. Морські баталії Російсько-японської війни 1904-1905 рр.

Зародження сучасної стратегії і тактики. Військове домінування Європи. Маневреність проти вогневої потужності. Інновації Другої Англо-бурської війни 1899-1902 рр. Катастрофа Першої світової війни. Окопна війна на Заході 1914-1918 рр. Східний фронт – «битва орлів». Кораблі та підводний флот початку ХХ ст. Військова авіація в роки Першої світової війни.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ВОЄННА ІСТОРІЯ НОВІТНЬОГО ЧАСУ**

### **Тема 1. Військові конфлікти між світовими війнами**

Новий світовий порядок Версальсько-вашингтонської системи. Нові диктатори 1921-1935 рр. Військові агресії на Сході і Заході у другій половині 1930-х рр. Радянсько-грузинська війна 1921 р. Громадянська війна в Ірландії 1922-1923 рр. Громадянська війна в Мексиці 1923-1925 рр. Національно-визвольне повстання у Сирії 1924-1927 рр. Північний похід 1926 р. та початок Громадянської війни в Китаї. Захоплення Маньчжурії 1931 р. Колумбійсько-перуанська війна 1932-1933 рр. Друга італо-ефіопська війна. Громадянська війна в Іспанії 1936-1939 рр. Військова промисловість провідних країн світу напередодні Другої світової війни. Агресивна політика Німеччини до нападу на Польщу.

### **Тема 2. Друга світова війна**

Воєнно-теоретична думка напередодні Другої світової війни. Характер Другої світової війни. Бліцкриг 1939-1940 рр. Стан збройних сил СРСР, Німеччини, Франції, Англії і США напередодні Другої світової війни. Новий фактор у війні – техніка (танки, авіація). Напад Німеччини на Польщу. Вторгнення німецьких військ у Францію 1940 р. Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр. План «Барбаросса». Напад Німеччини на СРСР. Сталінградська битва 1942-1943 рр. Курська битва 1943 р. Наступальні операції радянської армії 1943-1945 рр. Бойові дії англо-французьких військ у Північній Африці. Битва під Ель-Аламейном. Висадка англо-американських військ в Нормандії 1944 р. Наступ союзників у Франції, Бельгії і Голландії. Контрнаступ німецької армії в Арденах. Берлінська операція радянських військ. Війна на Тихому океані. Великобританія у війні в 1940-1941 рр. Війна у Середземномор'ї 1941-1944 рр. Східний фронт Другої світової війни. Західний фронт

1942-1945 рр. Завершення війни в Європі. Бліцкриг в Азії. Тихоокеанський театр 1939-1942 рр. Друга світова на морі та в повітрі.

### **Тема 3. Період «Холодної війни»**

Промова В. Черчилля у Фултоні. «Залізна завіса». «Холодна війна» 1946-1989 рр. Умови, що визначали розвиток збройних сил і воєнного мистецтва у другій половині ХХ ст. Науково-технічний прогрес і війна. Бойові дії у В'єтнамі 1945-1954 рр. Війна в Кореї 1950-1953 рр. Війна в Єгипті 1956 р. Війна в Алжирі 1954-1962 рр. Карибська криза 1962 р. Війна у В'єтнамі 1964-1973 рр. Війна в Афганістані 1979-1989 рр. Вплив нових геополітичних факторів на зміни методів ведення війни наприкінці ХХ ст. Війна у Перській затоці як новий етап розвитку воєнного мистецтва. Локальні війни на Балканах. Війни «мирного» часу 1945-1990 рр. Війна на Близькому Сході 1945-1989 рр.

### **Тема 4. Війни та військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ ст.**

Локальні війни кінця ХХ – початку ХХІ ст. Війна в Південній Осетії 1990-1992 рр. Громадянська війна в Грузії 1990-1993 рр. Війна у Перській затоці 1991 р. Карабахська війна 1991-1994 рр. Громадянська війна в Алжирі 1991-2002 рр. Громадянська війна в Сьєрра-Леоне 1991-2002 рр. Збройний конфлікт у Придністров'ї 1992 р. Військові конфлікти в Югославії. Війна в Іраку 2003 р. Війна проти тероризму. Чеченські війни в РФ. Російсько-грузинський конфлікт 2008 р. Стан арабо-ізраїльського конфлікту. «Нарковійни» у Латинській Америці.

Теорія гібридної війни. Війни шостого покоління. Використання високоточної зброї у конфліктах ХХІ ст. Військові доктрини США і РФ.

# **ЗМІСТОВІ МОДУЛІ**

---

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ВОЄННА ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ**

### **Лекційні модулі:**

1. Воєнна історія як наука і навчальна дисципліна.
2. Воєнна організація Стародавнього Китаю
3. Джерела з воєнної історії Стародавньої Греції
4. Військова думка Середньовіччя.
5. Воєнно-історичні дослідження XIX – початку XX ст.

### **Семінарські модулі:**

1. Війни та битви Стародавнього світу (3000 р. до н.е. – V ст.)
2. Війни та битви Середньовіччя (V-XV ст.)
3. Війни та битви Нового часу (XVI – початок XX ст.)

### **Модулі самостійної роботи**

(проводяться у формі письмової роботи, доповідей, презентацій):

1. Воєнно-історична альтернативістика
2. Основні підходи до інформаційно-психологічного впливу давніх народів в ході військових конфліктів
3. Давні китайські військові трактати
4. Гай Юлій Цезар як військовий діяч
5. Воєнне мистецтво слов'ян

### **Підсумкова тека (проводиться у формі усного опитування)**

1. Воєнна історія як галузь історичної науки
2. Революції у воєнній справі: варіативність підходів до класифікації
3. Стратегія стримування: історія і сучасність
4. Греко-перські війни
5. Війни Стародавнього Риму
6. Воєнна організація скіфів
7. Ксенофонт та його «Анабасис»
8. Тактичне мистецтво Флавія Арріана
9. «Мистецтво війни» Сунь-Цзи
10. Давньоіндійське воєнне мистецтво за «Артхашастра»
11. «Записки» Гая Юлія Цезара

12. Полієн та його «Стратегеми»
13. Завоювання Олександра Македонського
14. Порівняльна характеристика військово-тактичних показників грецьких гоплітів та римських легіонерів
15. Воєнна організація Карфагену
16. Пунічні війни
17. Воєнне мистецтво слов'ян
18. Воєнне мистецтво у Візантійській імперії
19. Арабське завоювання Піренейського півострова
20. Епоха Хрестових походів
21. Воєнна організація вікінгів
22. Воєнна організація монголів
23. Поява вогнепальної зброї в Європі, як початок революції у воєнній справі
24. Семирічна війна (1756-1763 рр.) як один з наймасштабніших військових конфліктів XVIII ст.
25. Наполеонівські війни
26. Інновації Другої англо-бурської війни 1899-1902 рр.
27. Причини та характер Першої світової війни

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ВОЄННА ІСТОРІЯ НОВІТНЬОГО ЧАСУ**

### **Лекційні модулі:**

1. Розбудова радянської армії у 1920-1930-х рр.: здобутки і прорахунки.
2. Воєнно-історичні дослідження українських військових-емігрантів у ХХ ст.
3. Ревізія історії Другої світової війни у працях Віктора Суворова: критика істориків.
4. Теорія «гібридної» війни та її реалізація в війнах кінця ХХ – початку ХХІ ст.

### **Семінарські модулі:**

1. Локальні війни 1920-1930-х рр.
2. Друга світова війна – катастрофа в історії цивілізації
3. Військові протистояння часів «Холодної війни»
4. Військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ ст.

### **Модулі самостійної роботи**

(проводяться у формі письмової роботи та творчих робіт):

1. Військове протистояння Китаю і Японії (1937-1945 рр.)
2. Громадянська війна в Мексиці 1923-1924 рр.
3. Локальні війни у Латинській Америці 1920-1930-х рр.
4. Громадянська війна в Іспанії 1936-1939 рр.
5. Корейська війна 1950-1953 рр.
6. «Холодна війна» і країни Африки
7. Ірано-іракська війна 1980-1988 рр.

### **Підсумкова тека (проводиться у формі усного опитування)**

1. Досягнення військової промисловості СРСР напередодні Другої світової війни
2. Переламні битви на фронтах Другої світової війни
3. Експериментальні одиниці та невіталені розробки військової техніки нацистської Німеччини
4. Російська визвольна армія: сучасна оцінка діяльності
5. Модернізація армії Великобританії в другій половині 1930-х рр.
6. Радянсько-фінські війни
7. Захоплення Маньчжурії 1931 р.
8. Польська кампанія вермахту
9. Польсько-радянська війна 1920 р.
10. Перша арабо-ізраїльська війна 1948-1949 рр.
11. Громадянська війна в Колумбії 1948-1958 рр.
12. Перша індо-пакистанська війна 1947-1948 рр.
13. Війна проти тероризму 2001-2005 рр.
14. «Футбольна війна» – військовий конфлікт між Сальвадором і Гондурасом
15. «Тріскові війни» між Ісландією і Великою Британією
16. Громадянська війна в Нікарагуа 1981-1990 рр.
17. Фолклендська війна 1982 рр.
18. Турецько-курдський конфлікт
19. Війна в Південній Осетії 1990-1992 рр.
20. Війна в Карабаху 1991-1994 рр.
21. Війна в Хорватії 1991-1995 рр.
22. Чеченські війни
23. Війна НАТО проти Югославії
24. Карибська криза 1962 р., як точка біфуркації в історії
25. Проблема тероризму у Російській Федерації
26. Теорія інформаційної війни
27. Історія безконтактних війн

28. Російсько-грузинська війна 2008 р.
29. Геополітичні кризи кінця XX – початку XXI ст.
30. Теорія гібридної війни
31. Сунь-Цзи і Карл фон Клаузевіц: хто більш релевантний у сучасній війні?
32. Військово-політичні взаємини між Індією та Китаєм: історія та перспективи
33. Стратегія стримування: історія і сучасність
34. Концепція Воєнної революції М. Робертса



## ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ВОЄННА ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ

### **Тема 1. Воєнна історія як наука і навчальна дисципліна**

**Воєнна історія** є галуззю історичної науки, яка досліджує теоретичні і науково-методичні проблеми з історії війн, воєнного мистецтва, воєнної думки, військових формувань, збройних сил, їх видів, родів військ та їх всебічного забезпечення.

Воєнна історія є частиною історичної науки, адже вона вивчає одну з сторін історії людства. Одночасно воєнна історія є і частиною воєнної науки, адже вивчає і узагальнює досвід підготовки і ведення минулих війн.

#### **Галузями воєнної історії є:**

- *історія війн* – вивчає цілі, причини і наслідки окремих війн, їх перебіг і значення в історичному процесі;

- *історія створення збройних сил* – вивчає процес створення, організації, підготовки і технічне оснащення збройних сил і родів військ;

- *історія військового мистецтва* – досліджує розвиток і зміну форм і засобів ведення бойових дій;

- *історія військової думки* – вивчає розвиток військово-теоретичних поглядів на природу і характер війн, їх підготовку і ведення, проблеми воєнного будівництва і воєнного мистецтва.

**Спеціальними розділами воєнної історії є** *воєнна історіографія, воєнне джерелознавство та воєнна археологія.*

#### **Напрямами досліджень** воєнної історії є:

- Розробка проблем методології воєнно-історичної науки;
- історія війн, окремих воєнних кампаній, операцій;
- історичний досвід будівництва, бойової, організаційної і мобілізаційної підготовки, військового управління, всебічного забезпечення воєнних (бойових) дій та бойового застосування збройних сил, їх видів і родів військ, інших силових структур;

- Історичний розвиток законів, закономірностей, принципів, форм і способів збройної боротьби — воєнної стратегії, оперативного мистецтва і тактики;

- Історія розвитку озброєнь, військової техніки, воєнної економіки, тилового, матеріального і технічного забезпечення, оборонно-промислового комплексу, конверсії і реконверсії,

фортифікації і оборонного будівництва, структурної організації збройних формувань, армії і флоту, військових органів та установ, військових навчальних закладів;

- Історичний розвиток воєнних доктрин, напрямків геополітичної стратегії, концепцій міжнародної та національної безпеки;

- Історичний досвід комплектування збройних сил, всебічної підготовки військ (сил), організації військової освіти, підготовки військових кадрів;

- Історичні військові аспекти зовнішньополітичної діяльності та міжнародного військового співробітництва;

- Історичний досвід застосування збройних сил у локальних війнах, збройних конфліктах, антитерористичних та миротворчих операціях;

- Історія діяльності військових спецслужб, інших силових структур;

- Історичний досвід ведення інформаційної та психологічної боротьби;

- Військова діяльність видатних історичних діячів, військова біографістика;

- Історичний досвід діяльності державних органів влади, політичних партій, громадсько-суспільних рухів та військово-патріотичних організацій у військовій сфері;

- Історичні аспекти воєнної археології, військово-музейної справи, військової преси і журналістики, воєнної статистики, воєнної історіографії і джерелознавства, воєнної мемуаристики, військової геральдики, уніформістики, емблематики і вексилогії;

- Історичний досвід організації морально-психологічного та інформаційно-пропагандистського забезпечення військ (сил), воєнно-соціальної, виховної, культурно-просвітницької роботи, гуманітарної підготовки, роботи про зміцнення військової дисципліни, організації дозвілля військовослужбовців, патріотичного виховання на військових традиціях, духовного виховання, соціального та правового захисту військовослужбовців, шефських зв'язків збройних сил з громадськістю.

Воєнна історія як наука і навчальна дисципліна в сучасній Україні знаходиться на стадії свого становлення. Але вже сьогодні з'явилися спеціальні наукові осередки (як Український інститут воєнної історії) та засновано чимало друкованих видань. Також існує відповідний паспорт спеціальності, а Наказом Вищої атестаційної комісії України від 15 лютого 2002 р. № 69 створено спеціалізовану вчену раду у Національній академії оборони України.

Вивчення воєнної історії як навчальної дисципліни має підвищити інтерес до актуальних проблем цієї галузі історичних

досліджень з боку майбутніх спеціалістів-істориків. Знання ж вітчизняної воєнної історії сприятиме патріотичному вихованню молодого покоління.

## **Тема 2. Війни та битви Стародавнього світу**

Невід'ємною частиною більшості військ давнини були піхотинці. Найвідоміші армії свого часу (грецькі фаланги та римські легіони) головною ударною силою мали саме піхоту. Але і в арміях інших народів вона мала не менше значення. Підсумок більшості битв залежав від здатності піхоти протистояти ворогові, витримати атаку або утримати оборону.

Для цих цілей існували два способи. Починаючи з античності і до XIX ст., більшість підрозділів піхоти готувалися у відповідності одного з них. При першому використовували важку піхоту. Він передбачав раптовість, коли атакуючі війська швидко наближалися бо супротивника, намагаючись швидко прорвати його оборону, відшукати в ній слабкі місця, або зайти з флангів. Загони цих військ діяли у шильному строю, зосереджуючи основні зусилля на вузькій ділянці фронту. Воїни носили обладунки, що мали захистити від металевих снарядів противника, їх спеціально готували для рукопашного бою, зазвичай підіймали бойовий дух за рахунок релігійних або політичних ідей.

Другий спосіб передбачав знищення ворога за допомогою металевих зброї, утримуючи його на відстані і не вступаючи у рукопашний бій. Загони стрільців, зазвичай, були легше озброєні і не зберігали особливого строю, на відміну від важких піхотинців. Вони використовували свою рухливість для того, щоб зайняти вигідну позицію і уникати контакту з важкою піхотою.

Зазвичай армії давнини включали в себе обидва типи піхоти. Але з III тис. до н.е. до V ст. основу найбільш ефективно діючих армій (грецької та римської) – складала важка піхота. Однак і їй була необхідна підтримка стрільців, пращників та інших допоміжних військ. Тому їх історію слід вивчати комплексно.

Ударною бойовою одиницею на полях битв була кавалерія. Приручення тварин, що могли нести вершника або бути упряженими в колісницю, розпочалося в добу раннього неоліту. З самого раннього періоду, коли на конях почали виходити в бій, першою кінною воєнною силою стали бойові колісничі. Найдавніше використання колісниць зафіксовано в Месопотамії, де на шумерських зображеннях представлені воїни, що слідує за «бойовими візками».

У давніх арміях контроль над військом був досить складним. На хід бойових дій могли вплинути чимало обставин. Простий туман

міг повністю паралізувати командування полководців, які в подібних ситуаціях були безсилі, якимось вплинути на хід подій. Колишній командувач афінською кавалерією Ксенофонт, спробував описати свій бойовий досвід наступним чином: *«Полководець має бути здатним організувати постачання обладунків та харчування для війська, він має бути винахідним, активним, обережним, мужнім і кмітливим; він повинен бути одночасно м'яким, і грубим, прямолінійним і хитрим, здатним як на обережний, так і на раптовий напад, щедрий і жадібний, великодушним і скупим, майстром тримати оборону і йти в атаку. І є ще чимало якостей, як вроджених, так і набутих з досвідом, необхідних, щоб стати великим полководцем».*

З давніх часів виникає і розвивається облогова справа. *«В далекому минулому принцеси були вірними, а облоги тривали десятиліттями»*, – ці слова французького поета XVIII ст. Шевальє де Боннара відносяться до чи не найвідомішої облоги за всю історію – десятирічній боротьбі між троянцями та греками біля стін Трої, що описана Гомером в «Іліаді». З тих часів люди почали селитися в містах, і однією з форм війни стала облога. Власне поява міст була зумовлена необхідністю сховатися від зовнішніх загроз. Ранні поселення були захищені природними бар'єрами. Поява міських стін відноситься приблизно до п'ятого тисячоліття до н.е. Їх почали будувати після утворення перших великих міст-центрів на Близькому Сході.

У Стародавньому світі у системі збройних сил важливе місце займав флот. Контроль над морем та водними артеріями давав можливість швидко перекидати свої війська та поповнювати запаси. Війна на морі в часи античності була слідством війни на суходолі. Троянська війна призвела до будівництва «тисячі кораблів». Утім використання флоту було досить обмеженим. Через слабку протидію природним стихіям, сезон морських операцій був обмежений з квітня по листопад. Крім того, для забезпечення тактичної взаємодії десятків окремих кораблів від флотоводців вимагалось вміння, інтелект і часто дипломатичний талант. Не дивлячись на величезні випробування, що були пов'язані з морською війною, аристократи вважали її «негероїчною». Грецький філософ Платон навіть заявив, що велика морська перемога Греції при Саламіні зробила греків гіршими як націю. Гірше, тому що в морській війні менше можливостей для особистого героїзму, окрім цього, гребців набирали з найбільш бідних громадян – тих хто не міг собі дозволити придбати належну екіпіровку піхотинця. Таким чином розвиток флоту зробив Афіни найбільш демократичною державою Стародавнього світу.

### **Тема 3. Воєнна історія Середньовіччя**

В період з V по XVI ст. відбулися значні зміни в організації військ провідних держав світу. За різними підходами, відбулося декілька революцій у військовій справі. Зокрема, відбулося введення нового бойового порядку піхоти.

Епоху Середньовіччя часто називають «ерою кавалерії», але таке визначення є вірним лише частково. На візантійському Сході піхота – послідовниця римських легіонів значно пережила античність і зникла з ослабленням імперії до середини XI ст. Між тим на Заході вже у V ст. військова еліта виходила на битви верхи, хоча у скандинавських народів вершники спішувалися перед битвою. В пограничних регіонах Європи (таких як гірські області Іберійського півострова або Швейцарії) продовжувався процес культивування майстрів піхотного бою, які часто виступали в якості найманців у арміях різних країн. Укріплення європейських міст і становлення міщанства, як все більше помітної частини суспільства, особливо у Фландрії і в Північній Італії, стали основою для формування загонів з корпоративним почуттям приналежності їх членів до єдиного цілого, що давало можливість кидати виклик домінуючому тоді на болях битв лицарству. Цей процес отримав назву «піхотна революція», початком якої вважається 1300 р.

Розвиток озброєння і його здатність уражати на відстані і зростання вогневої потужності також відбилося на підвищенні боездатності піхотинців. Спочатку арбалет, потім великий лук, а за ними і вогнепальна зброя дали можливість наносити удари по краще озброєній і рухомій кавалерії з дистанції, на якій сама піхота залишалася практично недосяжною.

Кіннота залишалася ударною силою багатьох середньовічних армій. Її використовували для порушення порядку піхоти ворога і досягненні перелому в битві, а також під час переслідування ворога. Але, як вище зазначалося, вона втрачає своє домінуюче становище на полях битв.

Середньовічні полководці не мали широких технічних ресурсів для досягнення контролю над полем бою. Їм доводилося звертатися до різного роду хитрощів, впроваджувати тактичні інновації та імпровізувати, особливо перед чисельнішим супротивником.

В період Середньовіччя феодална Західна Європа воювала у всіх напрямках. На півночі тевтонський орден підкоряв язичників-прусів, землі балтів, а пізніше зіткнувся з князівствами Північно-Східної Русі. Прийшли з північно-західних земель вікінги стали бідною не лише для прибережних регіонів, їх загони не одноразово загрожували Парижу і навіть досягли Константинополя. Вони йшли через руські ріки і через Середземномор'я і наче охоплювали Європу

зі всіх сторін. Наступ з півдня армії мусульман призвів до захоплення Іспанії та Сицилії. Орди мадьяр зі сходу, а пізніше монголів зметали зі свого шляху всі перешкоди, причому в останньому випадку експансія зупинилася лише через зміну внутрішнього становища в Монгольській імперії. Турки, під знаменами ісламу, захопили Константинополь і всю Грецію. Пізніше на авансцені з'явилися гусити, що були готові дати відсіч західним феодалам-лицарям.

В галузі середньовічної облогової справи відзначаються доволі тривалі періоди, коли довгий час майже нічого не змінювалося. Тільки розвиток якоїсь особливої техніки або озброєння могли підштовхнути до змін. В період раннього Середньовіччя такі «новинки» з'являлися не часто. Люди користувалися тим, що було винайдено в античності, причому середньовічні технології іноді поступалися загальноприйнятим в античному світі, оскільки на початковому етапі у військовій справі, як і в суспільному житті відбувається зниження стандартів майже у всьому. В епоху пізнього Середньовіччя відомостей про техніку збереглося значно більше. Інша проблема для історії в тому, що не дивлячись на «документальне» висвітлення облог у писемних джерелах, їх автори не завжди добре розумілися у техніці. Писали тоді зазвичай монахи – люди, як правило, без військового досвіду. Тому іноді їх термінологія викликає сумнів, наприклад у тому, що в дійсності означає термін «мангонель» (одна з середньовічних військових машин).

Для ведення середньовічної морської війни, як і в попередні часи, були необхідні кораблі, які могли побудувати лише умілі майстри при наявності відповідних економічних ресурсів. Навіть такі примітивні судна на яких відправлялися у плавання вікінги, обходилися еквівалентом у 4000 голів скота. Для більшості держав середньовічної Європи витрати на створення і утримання флоту були невід'ємними, однак правителі використовували владу і силу, що перетворити у військові кораблі купецькі.

Як одну з важливих особливостей середньовічної морської війни слід відзначити той факт, що в її історії більше «білих плям», ніж в історії сухопутних баталій. Частково причина цього в традиційній зневазі хроністів, в морських битвах не вистачало «героїчних діянь лицарської війни». На відміну від середньовічних авторів, багато чого нам ще зможе розповісти підводна археологія, що стрімко розвивається у XXI ст.

#### **Тема 4. Війни та битви Нового часу**

В Новий час виникають армії нового типу, створені на регулярній основі. З XVI до початку XX століття їх чисельність суттєво збільшилася, а види озброєння стануть набагато ефективнішими і жорстокішими.

Піхота знову стає домінуючою силою на полях битв. Цьому сприяли два головних фактори. Перший, і головний – розвиток адміністративних структур, що дозволили державам набирати і утримувати чисельніші контингенти регулярних армій. Другим фактором виступало освоєння нової системи озброєння, що складалася із комбінації піки і ручної вогнепальної зброї. Розповсюдження різнопланової ручної зброї на довгих древках, особливо списів і пік, які отримували у свої руки дисципліновані піхотинці-найманці або солдати регулярних частин європейських держав раннього періоду Нового часу, дозволило піхоті протидіяти навіть найбільш важко озброєним вершникам.

Майже тисячу років воєнне мистецтво будувалося на одному й тому ж образі, де домінував важко озброєний вершник з його простою і жорсткою технікою ведення бою. Пізніше, коли атака важкої кінноти безславно застрягла у багнюці під Кресі (а потім і під Азенкуром), коли виклик їй кинули валійські лучники, що пускали стріли з гострими і довгими шиловидними наконечниками, лицарі почали замовляти більш легкі обладунки. Кавалерії довелося відповідати на виклики часу. В додаток до основної холодної зброї, а іноді і замість неї кавалерія отримує мушкети.

Поряд з професіоналами-найманцями історія Нового часу знала королів-воїнів, але так чи інакше до кінця XVII ст. полководець перестав бути любителем, але належав до числа професіоналів, котрі віддавали воєнній справі все життя.

З часів падіння Риму воєнна справа в Європі стала монополією нобілітету. Війська очолювали виключно вихідці знаті. Сама ж війна представляла не мистецтво чи професію, а скоріше стилем життя і складовою частиною культури.

Середньовічні гармати поступилися новим сучаснішим зразкам артилерії. Новаторами в цій галузі стали французи, що винайшли так званий облоговий потяг – гармату, яку було зручно переміщувати і яка мала велику вогневу потужність.

В новий час європейці вийшли на рівень, коли зросли технічні та матеріальні показники флоту. Нові кораблі дозволяли вести війни в різних, найвіддаленіших куточках світу.

На межі XIX-XX ст., в ході бойових дій Англо-бурських війн на практиці було використано багато нових зразків зброї та обмундирування (кулемети, бронепотяги, спорядження кольору



“хакі” та ін.), а також нові тактичні засоби ведення війни (тактика “випаленої землі”, концентраційні табори, окопи, колючий дріт та ін.). Кульмінацією Нового часу стала Перша світова війна – досі не бачена за масштабами жертв та жорстокості.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ВОЄННА ІСТОРІЯ НОВІТНЬОГО ЧАСУ**

### **Тема 1. Світ між великими війнами**

До 1921 р. стало зрозуміло, що світове співтовариство почало поступово оговтатися долаючи наслідки Першої світової війни 1914-1918 рр. Більшість країн покладали надії на Лігу Націй, договори про роззброєння і нову карту Європи як гарантії попередження можливих військових конфліктів. Однак в окремих країнах соціально-економічні умови в поєднанні з образою на умови мирних договорів активізували нові політичні групування, що прагнули реваншизму.

Радянський Союз долав наслідки Громадянської війни 1917-1921 рр., доки його лідери вирішували засади майбутньої зовнішньої політики. У 1922 р. було укладено пакт про співпрацю з Німеччиною. Окрім економічних взаємин, у пакті була секретна частина, що дозволяла Німеччині використовувати в обхід версальських домовленостей радянські танкові полігони і аеродроми для підготовки військових кадрів. У свою чергу Німеччина проводила навчання і консультації з командним складом Червоної Армії. Співпраця країн тривала і далі, аж до 1941 р.

До кінця 1934 р. міжнародні зусилля в області загального роззброєння фактично провалилися. Чимало держав дійшли висновку, що це робить їх уразливими у випадку зовнішньої агресії. Ліга Націй хоч і продовжувала функціонувати, але не завадила Японії окупувати Маньчжурію. Вихід з Ліги Націй гітлерівської Німеччини, нарощування воєнної потужності Японії, небажання США брати участь в роботі Ліги Націй зробили останню малозначущою організацією. Невдовзі їй було кинуте новий виклик.

### **Тема 2. Друга світова війна**

Німецьке вторгнення у Польщу 1 вересня 1939 р. остаточно поховало надії на те, що війна 1914-1918 рр. була останньою великою війною в історії цивілізації. Впродовж двох днів після нападу Франція і Великобританія виконали свої зобов'язання і оголосили війну Німеччині. Але тепер в жодній з європейських

столиць, навіть Берліні, ці новини не викликали ейфорії, як в серпні 1914 р. Занадто жахливими були спогади про минулу війну. Окрім того, чимало людей боялися, що в новій війні вирішальну роль зіграє авіація, що буде націлена на мирні міста.

Лідер Італії, Б. Муссоліні, був не готовий до війни, і задовольнявся роллю глядача. Сталін, підписав з А. Гітлером договір про ненапад, очікуючи вдалого моменту, щоб захопити східну частину Польщі. На іншому кінці світу японці продовжували воювати в Китаї. США, як і в 1914 р., провадили політику ізоляції, зберігаючи нейтралітет.

Для Німеччини найгіршим сценарієм була б війна на два фронти. Але А. Гітлеру тепер не слід було боятися удару від Росії, як у 1914 р. Тим не менш, він розумів, що потрібно якнайшвидше закінчити кампанію проти Польщі, щоб зосередитись на англо-французьких військах на заході. Саме тому в середині 1930-х рр. в Німеччині було відроджено «бліцкриг», – план блискавичної війни.

Ідея такої війни ґрунтувалася на ідеї штурмових загонів – тактиці, що наприкінці 1917 р. – початку 1918 р. принесла Німеччині успіх і допомогла вийти з окопної війни. Крім того, німці врахували вдалі дії французьких і британських танкових з'єднань. Спираючись на новітні досягнення техніки, вони створили швидкісні танки, що мали очолити наступ. Німецькі стратеги уміло оцінили ефективність сумісних дій авіації з наземними військами. Для цього, зокрема, було створено бомбардувальник «Юнкерс-87».

Восени 1939 р. радянські війська окупували східну частину Польщі, етнічні українські та білоруські землі. Було анексовано країни Прибалтики. За німецьким сценарієм здійснено напад на Фінляндію.

Упродовж 1939-1940 рр. А. Гітлер мав надзвичайний військовий успіх. За три місяці він підкорив Бельгію, Голландію, Люксембург і Францію. В останній день червня німецькі війська окупували Нормандські острови у проливі Ла-Манш.

До червня 1941 р. Великобританія наодинці протидіяла Німеччині майже рік, хоча американська допомога, спочатку доволі скромна, поступово робилася все суттєвішою. Але 22 червня 1941 р. у Великобританії з'явився раптовий союзник коли А. Гітлер вирішив напасти на Радянський Союз.

Наступні чотири роки світ перетворився на арену кривавих бойових дій небачених масштабів: війна у Середземномор'ї 1941-1944 рр., бойові дії на Східному фронті 1941-1943 рр., Західний фронт 1942-1945 рр., війна на Тихому океані, війна на Тихому океані, Північно-Африканська кампанія 1940-1943 рр. та ін. Зрештою, союзники перемогли у цій кривавій баталії. На жаль, десятки мільйонів жертв та суцільне розорення не навчили лідерів

світових держав домовлятися і співіснувати у мирі і без тривалої перерви світ вступив у новий етап «холодної війни».

### **Тема 3. Період «Холодної війни»**

У 1945 р. із закінченням Другої світової війни майже вся Європа лежала у руїнах. В Північній Африці всюди було видно сліди війни. В економіці Південно-Східної Азії також була розруха. Жахливо постраждав Китай, і зовсім небагато японських міст unikнули американських бомбардувань. Усюди, були люди, позбавлені житла, голодуючі, з незагоєними фізичними і душевними ранами.

Під час історичної зустрічі британського прем'єр-міністра Вінстона Черчилля і американського президента Франкліна Рузвельта неподалеку від Ньюфаундленда у серпні 1941 р. було розроблено «Атлантичну хартію». В ній два лідери сформували своє бачення світу, в якому «всім народам гарантувалася безпека у межах їх державних кордонів». Саме цей документ став фундаментом закладеним в основу Організації Об'єднаних Націй. Заснована 24 жовтня 1945 на конференції у Сан-Франциско організація декларувала метою своєї діяльності підтримання і зміцнення миру і міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу. Дуже скоро розпочалися перші випробування нової системи міжнародної безпеки.

В ході розпочатих одразу після війни розслідувань воєнних злочинів в Європі стало зрозуміло, що у Радянському Союзі не бажають розкривати відомості про кількість і місця утримання військовополонених країн «осі», що знаходилися на території СРСР. Це стало однією з ознак погіршення відносин між недавніми союзниками. Іншою подібною ознакою стала все більша непоступливість радянської делегації на регулярних зустрічах представників окупаційної влади в Німеччині і Австрії.

В березні 1946 р. колишній прем'єр міністр Вінстон Черчилль, виступаючи перед студентською аудиторією у Фултоні, штат Міссурі, попередив про створення «залізної завіси, що простягнулася поперек Європейського континенту».

До кінця 1940-х рр. в цілому стало зрозуміло про подальші плани І. Сталіна. Коли в Радянському Союзі успішно випробували атомну бомбу, а західні держави створили військовий блок Північноатлантичний альянс, стало зрозуміло, що світ вступає у нове протистояння.

Окрім гонки озброєнь «холодна війна» велася шляхом пропаганди. У Східній Європі на початку 1950-х рр. пройшли чисельні показові процеси, що мали продемонструвати підступність капіталістичних держав. Одночасно у США сенатор

Джозеф Маккарті викликав національну істерію своїми викриттями комуністів, які ніби то проникли у всі сфери життя американського суспільства. При цьому він не пощадив навіть Голівуд, і кумир американців Ч. Чаплін був вимушений виїхати з країни. Радіоефір використовувався для розповсюдження ворогуючими сторонами своїх версій світових подій, і «Московское радио» і «Голос Америки» вступили у боротьбу за вплив на світову суспільну думку. Розпочалася інформаційна війна небачених масштабів, що тривала більше чотирьох десятиліть років.

Попри те, що для СРСР та США війна так і залишилася «холодною», в ній загинули мільйони людей у різних куточках світу. Війна в Кореї 1953-1956 рр., Війна у В'єтнамі 1959-1975 рр., Афганська війна 1979-1989 рр. та багато інших менших військових конфліктів стали слідством протистояння наддержав.

#### **Тема 4. Війни та військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ ст.**

Війна в Перській затоці і після неї формальне закінчення в липні 1990 р. «холодної війни» між Західним і Східним блоками сприяло зниженню напруги в Європі, особливо після небезпеки ядерної війни – загрози, що існувала впродовж сорока років. Але за місяць після цього виникає нова криза, що піддала перевірці можливість нового світового порядку захистити себе.

Зранку 2 серпня 1990 р. іракські війська вдерлися на територію маленького південного сусіда Кувейту. Причиною агресії стало небажання Кувейту переглянути договір про велику позику, що була взята Іраком у Кувейту під час довготривалої ірано-іракської війни у 1980-ті рр., а також невдоволення Іраку високоефективним видобутком кувейтської нафти, що стримувала зростання цін на неї у світі й тим, що Кувейт проводить видобуток нафти у спірних районах.

Рада Безпеки ООН одразу засудила вторгнення і почала вимагати від Іраку вивести свої війська. Після тривалих спроб мирного урегулювання конфлікту 17 січня 1991 р. бомбардувальники F-117A «Стелс» нанесли удари по цілях в Іраку, розпочалася війна в якій коаліційні сили перемогли з домінуючою участю американських військових (брало участь 17 000 американських військово-службовців) та їх новітніх зразків військової техніки.

На початку 1990-х рр. було досягнуто домовленостей між Ірландською республіканською армією та урядом Великобританії, що значно знизило напругу в регіоні.

Тероризм в новій формі розвивався у країнах Центральної і Південної Америки, особливо в Колумбії. Теракти організовані

наркобаронами були попередженням урядам своїх країн не втручатися в їх справи.

Оновлений націоналізм і етнічна свідомість стали іскрою конфлікту, що спалахнув після розпаду Радянського Союзу наприкінці 1991 р. Епіцентром подій тоді став Кавказ де традиційно співіснували християнський і мусульманський світи. Нові незалежні республіки – християнська Вірменія і мусульманський Азербайджан, – багато років ведуть боротьбу за вірменський анклав у Нагорному Карабаху. В Грузії етнічні меншини мали наміри відколотися від країни і створити свої незалежні держави.

На Балканах також відбувався розпад існуючих раніше політичних структур. У 1987 р. в Сербії, найбільшій з югославських республік, прийшов до влади Слободан Милошевич. Він прагнув повернути колишню силу центру, в якому домінуючу роль грала Сербія. Цей план викликав різке невдоволення у республіках де переважало не сербське населення. Цей настрій відбився в результатах виборів, що були проведені у 1990 і 1991 рр., після яких вони проголосили свою незалежність. Сербські меншини в Словенії і Хорватії виступили проти такого рішення, і там пройшла хвиля насилля. До республік було введено югославську федеральну армію, і з цього моменту конфлікт перейшов у відкриту війну.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. ситуація в багатьох регіонах світу залишалася напруженою. Виникали нові або активізувалися «заморожені» конфлікти. Чеченські війни у Російській Федерації (1994-1996 рр., 1999-2009 рр.), війна НАТО проти Югославії 1999 р., війна в Афганістані з 2001 р., Громадянська війна в Сомалі, Війна в Іраку (2003 р.), Російсько-грузинська війна 2008 р. та багато інших конфліктів зберігають за територіями статус «гарячих точок».

## **ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ»**

---

Головна мета семінарських занять – допомогти студентам у самостійному оволодінні матеріалом навчального курсу «Воєнна історія», забезпечити всебічний розгляд і глибоке засвоєння найбільш важливих та складних проблем курсу, а також сприяння у виробленні у студентів навичок формулювання, чіткого висловлювання та аргументування своєї думки.

Завдання семінару – на основі навчальної, монографічної та спеціалізованої періодичної літератури забезпечити засвоєння навчального матеріалу програми курсу шляхом вільного та ґрунтовного обговорення історії війн, військових конфліктів та інших питань пов'язаних з відповідною сферою людського буття, а також теорій і концепцій щодо них.

Плани семінарських занять призначені для використання студентами в процесі підготовки до семінарів, а також безпосередньо в ході семінарських занять з курсу «Воєнна історія».

Під час підготовки до семінару студентам слід опрацювати рекомендовану літературу, занотувати основні положення теми, згрупувати опрацьований методичний матеріал згідно з тематикою семінарського заняття. У разі виявлення студентом в ході підготовки до семінару наявності деяких незрозумілих аспектів теми, що розглядатиметься на семінарському занятті, – сформулювати відповідні запитання.

Обговорення питань на семінарі відбувається у формі вільної дискусії. Студенти можуть ставити запитання викладачеві, один одному, доповнювати, уточнювати відповіді.

### **Список основної літератури**

1. Беннет М., Брэдбери Дж. и др. Войны и сражения Средневековья 500-1500 гг. / Мэтью Беннет, Джим Брэдбери и др.; [пер. с англ. А. Колина]. – М. Эксмо, 2006. – 264 с.
2. Война и мир в терминах и определениях / Под. ред. Д. О. Рогозина. – Москва, 2004. – 624 с.
3. Волковский Н. А. История информационных войн. В 2 ч. Ч. 2 / Н. А. Волковский. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2003. – 512 с.

4. Волковский Н. А. История информационных войн. В 2 ч. Ч. 1 / Н. А. Волковский. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2003. – 736 с.
5. Все войны мировой истории по Харперской энциклопедии военной истории Кн.1 / Р. Э Дюпюи, Т. Н. Дюпюи. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2003. – 640 с., ил.
6. Всемирная история войн / Авт.-сост.: А. Г. Мерников, А. А. Спектор. – Мн. : ООО «Харвест», 2005. – 768 с.
7. Все войны мировой истории по Харперской энциклопедии военной истории / Р. Э Дюпюи, Т. Н. Дюпюи Кн.2. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2004. – 520 с., ил.
8. Все войны мировой истории по Харперской энциклопедии военной истории / Р. Э Дюпюи, Т. Н. Дюпюи Кн.3. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2004. – 596 с., ил.
9. Гуржій О. І., Пилявець Р. І. Проблемні питання сучасної української військової термінології / О. І. Гуржій, Р. І. Пилявець // Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття. Зб. наук. статей. – К., 2004. – С. 6–13.
10. Гуржій О. Сучасна воєнно-історична та воєнна термінологія : проблемні питання / О. Гуржій, Р. Пилявець // Сторінки воєнної історії : [зб. наук. ст.]. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 19–24.
11. Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории : в 4 томах. – СПб. : Наука, 2001.
12. Історія війн і збройних конфліктів в Україні: Енциклопедичний довідник / Автори упорядники: О. І. Гуржій та ін. – К., 2004. – 520 с.
13. Історія українського війська (1917-1995 рр.) / Упорядник Я. Дашкевич. – Львів : Світ, 1996. – 840 с.
14. Искусство войны. Антология военной мысли / Сост., подгот. текста, предисл., коммент. Р. Светлова. – СПб. : Амфора, 2009. – 542 с.
15. Йоргенсен К., Павкович М., Шнайд Ф., Скотт К. Войны и сражения Нового времени 1500-1763 гг. / К. Йоргенсен. – М. : Изд-во Эксмо, 2006. – 264 с.
16. Каторин Ю. Ф. Парадоксы военной истории / Ю. Ф. Каторин, Ю. А. Коршунов. – СПб. : «Полигон», 2001. – 640 с.
17. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц Пер. с нем. – М.: Издательская корпорация «Логос»; Международная издательская компания «Наука». – 448 с.
18. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З., Думін О., Шрамченко С. Історія Українського війська (від княжих часів до 20-років ХХ ст.). Видання четверте, змінене і доповнене. – Львів : Світ., 1992 г. – 712 с.



19. Ксенофонт Анабасис. Греческая история / Ксенофонт. – М. : АСТ : Астрель, 2011. – 638 с.
20. Лисенко О. Є. До питання про зміст понять «війна», «воєнний», «військовий» / О. Э. Лисенко // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей. – К., 2003. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 116–118.
21. Мансуров И. Н. Некоторые проблемы совершенствования военно-научной деятельности / И. Н. Мансуров // Военная мысль. – 2002. – № 5. – С. 72–73.
22. Меринг Ф. История войн и военного искусства / Ф. Меринг. – Санкт-Петербург : ООО «Издательство Полигон», 1999. – 528 с.
23. Мессенджер Ч. Энциклопедия войн XX века. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
24. Нариси воєнно-політичної історії України : навальний посібник / автори : Атаманенко В., Близняк М., Веденєєв Д. та ін. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – 396 с.
25. Пилявець Р. І. Локальні війни і збройні конфлікти як поняття воєнно-історичної науки / Р. І. Пилявець // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей. – К., 2003. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 110–115.
26. Разин Е. А. История военного искусства, в 3-х т.: Том 1. История военного искусства XXXI в. до н. э. – IV в. н. э. / Е. А. Разин. – СПб. : ООО «Издательство Полигон»; 1999. – 560 с.
27. Разин Е. А. История военного искусства, в 3-х т.: Том 2. История военного искусства VI — XVI вв. / Е. А. Разин. – СПб.: ООО «Издательство Полигон», 1999. — 656 с.
28. Разин Е. А. История военного искусства, в 3-х т.: Том 3. История военного искусства XVI — XVII вв. / Е. А. Разин. – СПб.: ООО «Издательство Полигон», 1999. — 736 с.
29. Россия (СССР) в локальных войнах и вооруженных конфликтах второй половины XX века / Авторский коллектив: В. А. Яременко (руководитель), А. Н. Почтарев, А. В. Усиков. Под ред. В. А. Золотарева. – М. : Кучково поле ; Полиграфресурсы, 2000. – 576 с.
30. Эглилим С., Джестис Ф. Дж., Райс Р. С., Раш С. М., Серрати Д. Войны и сражения Древнего мира / Пер. с англ. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 272 с.

### **Інтернет-ресурси**

1. «Военно-исторический журнал» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://history.milportal.ru/>

2. Сайт «Военная литература» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://militera.lib.ru/index.html>
3. Журнал «Воєнна історія» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://warhistory.ukrlife.org/>
4. Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ivinas.gov.ua/uk/>
5. Інститут історії України Національної академії наук України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.history.org.ua>
6. Оцифровані видання «Военно-историческая библиотека» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=2990344>
7. «Hurtom–торрент–голока» (оцифровані праці з воєнної історії України та інші україномовні видання) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://toloka.hurtom.com/viewforum.php?f=179&start=45>

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ВОЄННА ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ**

### **Тема 1. Війни та битви Стародавнього світу (3000 р. до н.е. – V ст.)**

#### **План**

1. Зародження та розвиток піхоти
2. Кавалерія та її місце в системі збройних сил
3. Організацію командування і контролю
4. Облогова справа
5. Морська війна

#### **Додаткова література**

1. Арриан Тактическое искусство / пер., коммент., вступ. Статьи А. К. Нефедкина. – СПб. : Факультет филологии и искусство СПбГУ ; Нестор-История, 2010. – 286 с.
2. Грицюк В. М. Військо скіфів (озброєння, організація, війни та воєнне мистецтво) / В. М. Грицюк. – Чернівці: «Місто», 2009. – 296 с.

3. Искусство войны. Антология военной мысли / Сост., подгот. текста, предисл., коммент. Р. Светлова. – СПб.: Амфора, 2009. – 542 с.
4. История конницы: В 2 кн. Кн. 1. История конницы / Дж. Денисон. – М. : АСТ, 2001. – 480 с.
5. Ксенофонт Анабасис. Греческая история / Ксенофонт. – М. : АСТ : Астрель, 2011. – 638 с.
6. Королев К. Войны античного мира: Македонский гамбит / К. Королев. – М : ООО «Издательство АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 512 с.
7. Мэхэн А. Т. Роль морских сил в мировой истории / Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2008. – 606 с.
8. Полиэн Стратегемы : Пер. с греч. / Под общ. ред. А. К. Нефедкина. – СПб. : Евразия, 2002. – 608 с.
9. Светлов Р. Войны античного мира: Походы Пирра / Р. Светлов. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 480 с.
10. Трактаты о военном искусстве / Сунь-цзы, У-цзы; пер. с кит., предисловие и коммент. Н. И. Конрада. – М. : АСТ : Астрель : СПб: Terra Fantastica, 2011. – 606 с.
11. Цезарь Гай Юлий Записки / Пер. с лат. М. М. Покровского под ред. А. В. Короленкова, комм. М. М. Покровского и А. В. Короленкова. – М. : ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2004. – 480 с.
12. Яковлев В. В. История крепостей. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ» ; СПб. : ООО «Издательство Полигон», 2000. – 400 с.

## **Тема 2. Війни та битви Середньовіччя (V-XV ст.)**

### **План**

1. Розвиток піхоти, лучників та поява аркебузерів
2. Домінування лицарів та іншої кінноти на полях битв
3. Майстерність полководців, їх здобутки і прорахунки у важливих битвах (Арзуф, Баннокберн, Кресі тощо)
4. Розвиток облогової справи
5. Прийоми ведення війни на воді

### **Додаткова література**

1. Дмитренко С. Г. Морские тайны древних славян. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2003. – 413 с.
2. История конницы: В 2 кн. Кн. 1. Денисон Дж. История конницы. – М. : АСТ, 2001. – 480 с.
3. Лев VI Мудрый Тактика Льва / изд. Подготовил В.В. Кучма ; отв. Ред. Н. Д. Барабанов. – СПб. : Алетейя, 2012 – 368 с.

4. Макьявелли Н. О военном искусстве. Сочинения исторические и политические / Никколо Макьявелли. – М. : Астрель, 2012. – 318 с.
5. Маркевич В. Е. Ручное огнестрельное оружие / Под общей редакцией Н. Л. Волковского. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2005. – 496 с.
6. Мэхэн А. Т. Роль морских сил в мировой истории / Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2008. – 606 с.
7. Носов К. С. Русские крепости и осадная техника, VIII–XVII вв. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2002. – 176 с.
8. Храпачевский Р. П. Военная держава Чингисхана / Р. П. Храпачевский. – М. : АСТ : ЛЮКС, 2005. – 557 с.
9. Яковлев В. В. История крепостей. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ» ; СПб. : ООО «Издательство Полигон», 2000. – 400 с.

### **Тема 3. Війни та битви Нового часу (XVI – початок XX ст.)**

#### **План**

1. Розвиток піхоти (швейцарці та ландскнехти, зародження лінійної тактики та ін.)
2. Кавалерія Нового часу (рейтарі, кірасири, гусари та ін.)
3. Зміни характеру командування. Воєнне мистецтво.
4. Революційні зміни в облоговій справі. Еволюція артилерії
5. Нові типи кораблів та майстерність флотоводців
6. Інноваційні війни кінця XIX – початку XX ст. («репетиція» Англо-бурської війни 1899-1903 рр. та апогей Першої світової війни 1914-1918 рр.)

#### **Додаткова література**

1. Архенгольц И. В. История семилетней войны: Пер. с нем. / Комментарии Романа Светлова и Валерия Смолянинова; послесловие Романа Светлова. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. – 560 с.
2. Андриенко В. Г. До и после Наварина В. Г. Андриенко. – М.: ООО «Издательство АСТ», СПб.: Terra Fantastica, 2002. – 510 с.
3. Бутаков А. М., Тизенгаузен А. Е. Опиумные войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840-1842, 1856-1858, 1859 и 1860 годах. / Послесловие Р. Светлов, перевод приложений Ю. Филиппова. – М. : АСТ, 2002. – 400 с.
4. Галактионов М. Париж 1914 (Темпы операций) / М. Галактионов. – М. : ООО «Издательство АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2001. – 704 с.

5. Такман Б. Первый Блицкриг. Август 1914 г. / Б. Такман. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 1999. – 640 с.
6. История конницы : В 2 кн. Кн. 1. История конницы / Дж. Денисон – М. : АСТ, 2001. – 480 с.
7. Клаузевиц К. 1812 год / К. Клаузевиц. – М. : Захаров, 2004. – 256 с.
8. Конан Дойл А. Англо-Бурская война (1899–1902). – М. : Изд-во Эксмо, 2004. – 608 с.
9. Малые войны первой половины XX века. Балканы. – М: ООО «Издательство АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 542 с.
10. Маркевич В. Е. Ручное огнестрельное оружие / Под общей редакцией Н. Л. Волковского. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2005. – 496 с.
11. Мемуары генерала барона де Марбо / Пер. с франц. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 736 с.
12. Мэхэн А. Т. Роль морских сил в мировой истории / Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2008. – 606 с.
13. Монтекукколи Р. Общие принципы военного искусства / Р. Монтекукколи. – Монреаль, 2012. – 256 с.
14. Ненахов Ю. Войны и кампании Фридриха Великого / Под общей редакцией А. Е. Тараса. – Мн. : Харвест, 2002. – 816 с.
15. Носов К. С. Русские крепости и осадная техника, VIII–XVII вв. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2002. – 176 с.
16. Реєнт О. П. Перша світова війна і Україна / О. П. Реєнт, О. В. Сердюк ; Ін-т історії України НАН України. – К. : «Генеза», 2004. – 480 с.
17. Саксонский М. Теория военного искусства / Мориц Саксонский. Военные принципы Наполеона / Уильям Кейрнс; пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2009. – 255 с.
18. Урланис Б. Ц. История военных потерь / Б. Ц. Урланис. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 1994. – 558 с.
19. Хельмут фон Мольтке История германо-французской войны 1870-1871 / Х. Мольтке. – Калитва, 2014. – 357 с.
20. Широкоград А. Б. Россия-Англия: неизвестная война, 1857-1907 гг. / А. Б. Широкоград. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 512 с.
21. Яковлев В. В. История крепостей. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ» ; СПб. : ООО «Издательство Полигон», 2000. – 400 с.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ВОЄННА ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ**

### **Тема 1. Локальні війни 1920-1930-х рр.**

#### **План**

1. Прихід до влади диктаторів у країнах Європи та початок їх агресивної політики (І. Сталін, Б. Муссоліні, А. Гітлер, Ф. Франко)
2. Успіхи і невдачі Ліги Націй у врегулюванні військових конфліктів
3. Японо-китайське протистояння 1930-х рр.
4. Посилення військової могутності Німеччини та перші анексії

#### **Додаткова література**

1. Мессенджер Ч. Енциклопедія війн ХХ века / Ч. Мессенджер. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Черчилль У. Мировой кризи / У. Черчилль. – М. ; Л. : Госвоениздат, 1932. – Режим доступа. – <http://militera.lib.ru/memo/english/churchill2/index.html>
3. Шпеер А. Третий рейх изнутри. Воспоминания рейхсминистра военной промышленности. 1930-1945 / Перевод С. Лисогорского. – М. : Центрполиграф, 2005. – 656 с.
4. Шталь А. В. Малые войны 1920–1930-х годов / А. В. Шталь. – М. : ООО «Издательство АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 544 с.

### **Тема 2. Друга світова війна – катастрофа в історії цивілізації**

#### **План**

1. Бліцкриг 1939-1940 рр.
2. Протистояння Німеччини та Великобританії 1940-1941 рр.
3. Війна у Середземномор'ї 1941-1944 рр.
4. Східний фронт 1941-1945 рр.
5. Західний фронт 1941-1945 рр.
6. Кінець війни в Європі 1945 р.
7. Бліцкриг в Азії. Тихоокеанський театр 1939-1945 рр.

#### **Додаткова література**

1. Бешанов В. В. Год 1942 – «учебный» / Под общей редакцией А. Е. Тараса. – М. : АСТ, Мн. : Харвест, 2006. – 624 с.
2. Блейр К. Подводная война Гитлера, 1942-1945: Жертвы. В 2-х частях. Ч. 1. / К. Блейр ; Пер. с англ. Т. В. Голубевой. – М. : ООО Издательство АСТ ; СПб. : Terra Fantastica, 2001. – 704 с.

3. Вехвилайнен О. Фінляндія в Другій світовій війні: між Німеччиною і Росією / О. Вехвилайнен. – К. : Темпора, 2010. – 247 с.
4. Золотарев В.А. Второй фронт против Третьего рейха. / В. А. Золотарев. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2005. – 541 с.
5. Лиддел Гарт Б.Г. Вторая мировая война. – М. : АСТ, СПб. : Terra Fantastica, 1999. – 944 с.
6. Маркевич В. Е. Ручное огнестрельное оружие / Под общей редакцией Н. Л. Волковского. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2005. – 496 с.
7. Урланис Б. Ц. История военных потерь. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 1994. – 558 с.
8. Хаттори Т. Япония в войне 1941-1945 гг. / Т. Хаттори. – СПб: ООО «Издательство Полигон», 2000. – 880 с.

### **Тема 3. Військові протистояння часів «Холодної війни»**

#### **План**

1. Відновлення «залізної завіси» в стосунках СРСР з країнами Заходу
2. Поляризація світу: створення НАТО та блоку країн Варшавського договору
3. Ракетно-ядерна гонка озброєнь
4. Арени «холодної війни» (Корейська війна 1950-1953 рр., Суецька криза 1956 р., Громадянська війна на Кубі 1956-1958 рр., Війна у В'єтнамі 1957-1975 рр., Карибська криза 1962 р., «війна Судного дня» 1973 р., Афганська війна 1979-1989 рр. та ін.)
5. Військові конфлікти колоніального характеру

#### **Додаткова література**

1. Война в Корее 1950-1953 гг. – СПб. : ООО «Издательство «Полигон», 2000, – 928 с.
2. Лавренов С. Я. Советский Союз в локальных войнах и конфликтах / С. Я. Лавренов, И. М. Попов. – М. : ООО «Издательство АСТ» ; ООО «Издательство Астрель», 2003. – 778 с.
3. Первушин А. Битва за звезды: Космическое противостояние / А. Первушин. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 831 с.
4. Пламя холодной войны. Победы, которых не было / Сборник под ред. П. Цураса, пер. Ю.Яблокова. – М.: АСТ, Люкс, 2004. – 480 с.
5. Холодная война. 1945-1963 гг. Историческая ретроспектива: Сб. ст. / Рос. Акад. Наук. Ин-т всеобщей истории / Отв. ред.



Н. И. Егорова, А. О. Чубарьян. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 640 с.

#### **Тема 4. Військові конфлікти кінця ХХ – початку ХХ ст.**

##### **План**

1. Інновації війни у Перській затоці 1990-1991 рр.
2. Етнічні конфлікти на пострадянському просторі
3. Війна проти тероризму
4. «Нарковійна» в Мексиці

##### **Додаткова література**

1. Вирц К. Сумеют ли террористы использовать ядерное или радиологическое оружие? / К. Вирц, Э. Эггер // Международный журнал Красного Креста. – № 859. – 2005 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/article/review/review-859-p497.htm>
2. Мюнклер Герфрид Войны ХХІ века // Международный журнал Красного Креста. – 2003 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/5lpgqc.htm>
3. Перепелиця Г. М. Военная безопасность Украины на рубеже тысячелетий : Моногр. / Г. М. Перепелиця, С. О. Дмитров, В. С. Корендович, О. О. Нестеров, А. М. Павленко; Нац. ін-т стратег. дослідж. при Адміністрації Президента України. – К. : Стилос, 2002. – 394 с.
4. Перепелиця Г. М. Генезис конфликтов на посткоммунистическом пространстве Европы : Моногр. / Г. М. Перепелиця ; Нац. ін-т стратег. дослідж. при Президентіві України. – К. : Стилос: ПЦ "Фоліант", 2003. – 254 с.
5. Фрэнк Хоффман Гибридные угрозы : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.geopolitica.ru/article/gibridnyye-ugrozy#.VPMnUPmsXZ0>
6. Нарковойна в Мексике : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki>
7. Уиг Франсуа-Бернар Неоднозначность понятия войны // Международный журнал Красного Креста. – №873. – 2009 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/article/review/review-873-p21.htm>

## **ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ»**

---

1. Військова справа античності на прикладі походів Пірра
2. Трактати про воєнне мистецтво стародавнього Китаю
3. Війни Юстиніана I з «варварами» за Прокопієм Кесарійським
4. Воєнна держава Чингізхана
5. Облога техніка Середньовіччя
6. Війни і кампанії Фрідріха Великого
7. Парусний флот у Наваринській битві 1827 р.
8. Розвиток воєнного мистецтва та військової техніки у роки Громадянської війни в США 1861-1865 рр.
9. Франко-пруська війна 1870-1871 рр.
10. Інновації Англо-бурської війни 1899-1902 рр.
11. Опіумні війни XIX ст.
12. Операції англійського флоту в Першій світовій війні
13. Реформи в Російській армії на початку XX ст.
14. Битва за Нормандію за спогадами німецьких офіцерів
15. Американський військово-морський флот у Другій світовій війні
16. Підводний флот часів «холодної війни»
17. Характер локальних війн другої половини XX ст.
18. Мемуари Дж. С. Паттона як джерело з історії Другої світової війни
19. Значення авіаносців у американо-японському протистоянні в роки Другої світової війни
20. Нічна авіація Люфтваффе в роки Другої світової війни
21. Мемуари Шарля де Голля як джерело з історії Другої світової війни
22. Японська авіація в Другій світовій війні
23. Війна в Північній Африці 1942-1943 рр.
24. Теорія війни на початку XXI ст.

## **ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ»**

---

1. «Стратегеми» Поліена як джерело з історії воєнної думки античності
2. Вплив Російсько-японської війни 1904-1905 рр. на загострення революційної ситуації в Російській імперії
3. Українці в офіцерському корпусі Російської імперії (XVIII – початок XX ст.)
4. Вплив російсько-турецької війни 1877-1878 рр. на подальший розвиток військово-інженерно мистецтва і фортифікаційної справи
5. Старшинський корпус Української армії у 1917-1924 рр.
6. Танкові втрати Радянського Союзу у 1941 р. та їх вплив на подальший хід бойових дій на Східному фронті Другої світової війни
7. Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр. як прояв агресивної політики СРСР в роки Другої світової війни
8. Стратегія непрямих дій Б. Ліддел-Гарта у війнах кінця XX–XXI ст.
9. Військово-історичні дослідження в Україні (1991-2015 рр.): осередки, дослідники і тематика.

## **ПИТАННЯ ДО РУБІЖНОГО КОНТРОЛЮ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ»**

---

1. Воєнна історія як галузь історичної науки
2. Революції у воєнній справі: варіативність підходів до класифікації
3. Стратегія стримування: історія і сучасність
4. Греко-перські війни
5. Війни Стародавнього Риму
6. Воєнна організація скіфів
7. Воєнне мистецтво у Візантійській імперії
8. Арабське завоювання Піренейського півострова
9. Епоха Хрестових походів
10. Популяризація воєнної історії через комп'ютерні ігри
11. Воєнна організація вікінгів
12. Воєнна організація монголів
13. Поява вогнепальної зброї в Європі, як початок революції у воєнній справі
14. Семирічна війна (1756-1763 рр.) як один з наймасштабніших військових конфліктів XVIII ст.
15. Наполеонівські війни за мемуарами генерала барона де Марбо
16. Інновації Другої англо-бурської війни 1899-1902 рр.
17. Досягнення військової промисловості СРСР напередодні Другої світової війни
18. Переламні битви на фронтах Другої світової війни
19. Експериментальні одиниці та невтлені розробки військової техніки нацистської Німеччини
20. Російська визвольна армія: сучасна оцінка діяльності
21. Модернізація армії Великобританії в другій половині 1930-х рр.
22. Перша арабо-ізраїльська війна 1948-1949 рр.
23. Громадянська війна в Колумбії 1948-1958 рр.
24. Перша індо-пакистанська війна 1947-1948 рр.
25. Карибська криза 1962 р., як точка біфуркації в історії
26. «Футбольна війна» – військовий конфлікт між Сальвадором і Гондурасом
27. «Тріскові війни» між Ісландією і Великою Британією
28. Громадянська війна в Нікарагуа 1981-1990 рр.
29. Фолклендська війна 1982 рр.
30. Турецько-курдський конфлікт
31. Війна в Південній Осетії 1990-1992 рр.
32. Війна в Карабаху 1991-1994 рр.
33. Війна в Хорватії 1991-1995 рр.
34. Чеченські війни

35. Війна НАТО проти Югославії
36. Війна проти тероризму 2001-2005 рр.
37. Проблема тероризму у Російській Федерації
38. Теорія інформаційної війни
39. Історія безконтактних війн
40. Російсько-грузинська війна 2008 р.
41. Геополітичні кризи кінця ХХ- початку ХХІ ст.
42. Теорія гібридної війни
43. Сунь-Цзи і Карл фон Клаузевіц: хто більш релевантен у сучасній війні?
44. Військово-політичні взаємини між Індією та Китаєм: історія та перспективи

### **Історія військової думки**

45. Ксенофонт та його «Анабасис»
46. Тактичне мистецтво Флавія Арріана
47. «Мистецтво війни» Сунь-Цзи
48. Давньоіндійське воєнне мистецтво за «Артхашастра»
49. «Записки» Гая Юлія Цезара
50. Полієн та його «Стратегеми»
51. «Тактика» Льва VI Мудрого
52. Нікколо Макіавеллі «Про воєнне мистецтво»
53. Раймундо Монтекукколі «Записки про воєнне мистецтво»
54. Теорія військового мистецтва Моріца Саксонського
55. Карл фон Клаузевіц «Про війну»
56. О. Суворов і його «Наука перемагати»
57. «Військові повчання» Х. Мольтке
58. «Історія воєнного мистецтва» Г. Дельбрюка
59. «Історія війн і воєнного мистецтва» Ф. Мерінга
60. Фердинанд Фош «Про ведення війни»
61. «Еволюція воєнного мистецтва» О. Свечіна

### **Проблеми воєнної історії України**

62. Воєнні перемоги доби Київської Русі
63. Українці в битвах пізнього Середньовіччя (XIV-початку XVI ст.)
64. Боротьба з татарськими нападами: від Ольшаниці до Охматова
65. Князь Константин Острозький як полководець
66. Повстанець чи державник: міфічний та історичний Семерій Наливайко
67. Військові походи Петра Конашевича-Сагайдачного
68. Українські землі під час Смоленської війни (1632-1634 рр.)
69. Військова діяльність гетьмана Б. Хмельницького та її наслідки для української державності

70. Конотопська битва 1659 р.
71. Роль української зброї у Любаро-Чуднівській кампанії 1660 р.
72. Наслідки Полтавської битви: деякі дискусійні моменти (Переволочна 1709 року)
73. Збройна боротьба Українських січових стрільців
74. Українське військо у вогні революції 1917-1921 рр.
75. Галицька армія в Україно-польській війні (листопад 1918-липень 1919 рр.)
76. Червона армія в боях і радянський рух опору в період Другої світової війни
77. Розвідувальна та контррозвідувальна діяльність радянських органів держбезпеки в Україні (1939-1945 рр.)
78. Збройний опір УПА і націоналістичного підпілля гітлерівському окупаційному режимові (1943-1944 рр.)
79. УПА та збройне підпілля ОУН(Б) на Волині та Поліссі в 1944-1954 рр.
80. Регіональні воєнно-історичні конференції в Україні 2007-2014 рр.
81. Дослідження українських істориків на шпальтах журналу «Воєнна історія»

## **ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

---

1. Лекція – така форма аудиторного заняття студентів, що забезпечує доведення викладачем навчального матеріалу шляхом викладення загальних і специфічних положень теми курсу.

Лекційна форма аудиторних занять не орієнтована на дублювання підручників та навчальних посібників.

Метою лекції є постановка лектором найбільш значущих питань науки и дисципліни; висвітлення проблемних аспектів тем курсу; змістовна характеристика основних понять і категорій дисципліни, висвітлення їх взаємозв'язку; зосередження на окремих проблемах воєнної історії тощо.

Напрямок лекційних занять визначають наступні завдання:

- характеристика загальної структури теми дослідження (план заняття)
- розкриття змісту основних понять і категорій курсу
- аналіз та класифікація понять і категорій курсу
- визначення взаємозв'язків між окремими поняттям та категоріями курсу
- відображення напрямів застосування методології курсу і науки.

Форми лекційних занять можуть різнитися в залежності від рівня підготовленості студентів, обсягу часу, що відводиться на викладання курсу тощо. Серед форм лекційних занять можна виділити:

- поточні семестрові лекції – такі аудиторні заняття студентів, які орієнтовані на доведення програмного матеріалу у відповідності до навчального плану;

- проблемні лекції – лекції, присвячені окремим складним проблемам курсу, тобто таким, які не досить повно або занадто складно (незрозуміло для студентів) викладені у підручниках, або таким, що містять у собі суперечливі елементи, дискусійні підходи;

- оглядові лекції – така форма лекційного заняття, яка допомагає студентам за короткий термін отримати змістовну стислу корисну інформацію про загальну структуру курсу, його найважливіші розділи, сучасні тенденції викладення тощо. Особливе значення така форма лекцій має під час підготовки до іспитів (заліків).

Підготовка студентів до лекції. Студенти заздалегідь дізнаються про тематику наступної лекції та рекомендовану літературу (джерелом такої інформації є методична література, лектор, інші викладачі кафедри тощо). Корисним для студентів є ознайомлення з основними положеннями теми до лекції.

Під час лекції студенти в окремому зошиті конспектують матеріал, що викладається лектором. При цьому студентам слід

фіксувати лише головне (не записуючи текст лекції дослівно), лишаючи вільне місце для внесення доповнень і приміток в ході самостійної роботи студента.

Лекційна форма аудиторних занять не виключає вільної форми спілкування викладача зі студентами, у тому числі, у форматі «запитання – відповідь».

2. Семінарські (практичні) заняття – така форма аудиторних занять, що передбачає різноманітні варіанти прояву студентами рівня засвоєння лекційного матеріалу, інформації, що була здобута ними при самостійному опрацюванні наукової та науково-методичної літератури, та інших джерел.

Метою семінарських занять є, з одного боку, можливість демонстрації студентами рівня своїх знань, їх активної участі у процесі набуття навичок публічних виступів, риторики, аргументації своєї позиції, тобто здібностей у сфері професійної підготовки (т.з. «мета студента»), а, з іншого, – перевірка викладачем рівня засвоєння програмного матеріалу студентами («мета викладача»).

Форми семінарських занять відзначаються своєю різноманітністю. Вони можуть відбуватися у формі:

- колоквіуму – заняття, що проходить у вигляді опитування всіх студентів групи за темою семінарського заняття

- дискусії – заняття, на якому заслуховуються наукові повідомлення (повіді) студентів, детально досліджуються окремі поняття та категорії дисципліни, обговорюються окремі питання з певної теми курсу, висвітлюються дискусійні проблеми науки та дисципліни (така форма заняття сприяє формуванню знань студентів на проблемному рівні.

- виконання контрольних письмових робіт – впродовж семінарського заняття студенти виконують контрольне письмове завдання (поточне, модульне тощо).

При підготовці до семінарського заняття студенти мають спиратися на рекомендовану викладачем і методичними матеріалами літературу (підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті у періодичних виданнях), рекомендовану джерельну базу тощо.

Хід підготовки до семінарського заняття відображається студентом в окремому, «робочому» зошиті. В тезовій, схематичній, цитатній та інших формах студент фіксує результат самостійної роботи з рекомендованою літературою та джерельним матеріалом з теми семінарського заняття. Такі матеріали використовуються студентом в ході аудиторних (зокрема, семінарських) занять, а також для усної відповіді з окремої тематики. Такі «нотатки» є



обов'язковими при відпрацюванні студентом пропущених семінарських занять.

У випадку пропуску студентом семінарських занять, останні мають бути «відпрацьовані» студентом у двотижневий термін під час консультацій та індивідуальних занять.

3. Консультації студентів – така форма заняття (аудиторного або індивідуального) із окремим студентом (групою студентів, лекційним потоком в цілому), метою якої є з'ясування студентом (групою студентів) окремих питань або аспектів теми, що були ним (ними) недостатньо засвоєні, роз'яснення змісту та особливостей розуміння окремих проблем, зокрема, понятійного апарату, теми.

Головним завданням консультування є забезпечення формування у студентів відповідного загальним вимогам рівня знань програмного матеріалу, а також навичок його викладення і використання. Ця форма заняття сприяє більш глибокому і повному засвоєнню студентами в процесі самопідготовки матеріалу, що викладався на лекціях, вивчався на семінарських заняттях тощо.

Сферою застосування консультацій, як форми навчальної роботи зі студентами, охоплюються такі питання:

1. Стосовно роз'яснення проблем та окремих проблемних аспектів тем курсу. З цих питань консультації є невід'ємною складовою лекційної роботи, семінарських занять і, як такі, вони можуть проводитися як самостійне аудиторне заняття.

2. Стосовно вимог щодо підготовки й оформлення курсових та контрольних робіт, рефератів, наукових доповідей та наукових публікацій тощо. У цьому випадку консультації проводяться в індивідуальному порядку під час чергових консультацій викладачами по кафедрі (один або два рази на тиждень, не менше ніж 2 години), або у вигляді окремого заняття чи частини семінарського заняття (зокрема, на одному з перших занять).

3. Стосовно відпрацювання студентами пропущених семінарських занять. Це може відбуватися під час проведення викладачем чергових консультацій на кафедрі шляхом відповіді студента на запитання усно або письмово, захисту рефератів тощо.

Консультації можуть здійснюватися і без безпосередньої участі викладача через інформаційну мережу Інтернет з використанням електронної пошти. Таке консультування передбачає наявність в учбових підрозділах відповідної техніки і навичок роботи викладачів і студентів з інформаційними комп'ютерними системами.

4. Індивідуальні заняття – форма навчальної персоніфікованої роботи зі студентами, спрямована на досягнення підвищеного ефекту в отриманні, засвоєнні та застосуванні студентами

програмного та додаткового матеріалу з дисципліни. Як правило, відбувається під час щотижневих чергових консультацій викладачами на кафедрі (один або два рази на тиждень тривалістю до 2 годин). В ході таких занять програмний матеріал може подаватися викладачем з використанням індивідуальних методик, дидактичним, наочним навчальним матеріалом.

## **ХРОНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК ВІЙН XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.**

---

- 1899-1902** *Англо-бурська війна*
- 1899-1905** *Філіппінське повстання*
- 1900-1901** *Боксерське повстання*
- 1903-1904** *Британська експедиція до Тибету*
- 1904-1905** *Російсько-японська війна*
- 1911-1912** *Італо-турецька війна*
- 1911-1912** *Китайське повстання*
- 1912-1913** *Балканські війни*
- 1914-1917** *Абіссинська громадянська війна*
- 1914-1918** *Перша світова війна*
- 1915-1920** *Мексиканська громадянська війна*
- 1916** *Пасхальне повстання*
- 1916-1917** *Американська каральна експедиція в Мексиці*
- 1917-1921** *Російська громадянська війна*
- 1919** *Третя афганська війна*
- 1919-1920** *Російсько-польська війна*
- 1919-1920** *Ірландська громадянська війна*
- 1919-1925** *Арабська громадянська війна*
- 1920-1922** *Греко-турецька війна*
- 1920-1922** *Війни на рифах*
- 1922-1924** *Курдське повстання*
- 1925-1927** *Друзький заколот*
- 1926-1928** *Яванське повстання*
- 1927-1937** *Китайська громадянська війна (1-й етап)*
- 1931-1932** *Захоплення Японією Маньчжурії*
- 1932-1935** *Чакська війна*
- 1935-1936** *Італо-абіссинська війна*
- 1936-1939** *Іспанська громадянська війна*
- 1936-1939** *Арабське повстання*
- 1937-1945** *Японо-китайська війна*
- 1939** *Японо-радянська прикордонна війна*
- 1939-1940** *Радянсько-фінська війна*
- 1939-1945** *Друга світова війна*
- 1944-1945** *Перша грецька громадянська війна*
- 1945-1948** *Палестинська криза*
- 1945-1949** *Індонезійська війна за незалежність*
- 1945-1949** *Китайська громадянська війна (2-й етап)*
- 1945-1954** *Індокитайська війна*
- 1946-1949** *Друга грецька громадянська війна*
- 1947** *Парагвайська громадянська війна*

**1947** Мадагаскарське повстання  
**1947-1948** Кашмірський конфлікт  
**1948** Громадянська в Коста-Рика  
**1948-1949** Війна Ізраїлю за незалежність  
**1948** Громадянська війна в Бірмі  
**1948-1960** Малайська криза  
**1950** Непальська громадянська війна  
**1950-1953** Корейська війна  
**1950-1959** Китайське вторгнення до Тибету  
**1950-1961** Індонезійська громадянська  
**1952** Війна в оазі Бураймі  
**1952-1959** Кіпрська криза  
**1952-1960** Повстання «мау-мау»  
**1953-1959** Революція на Кубі  
**1953-1973** Лаоська громадянська війна  
**1954-1962** Боротьба за незалежність Алжиру  
**1956-1964** Повстання в Південному В'єтнамі  
**1956** Арабо-ізраїльська війна  
**1956** Суецька криза  
**1956** Угорське повстання  
**1956-1962** Терористична кампанія Ірландської республіканської армії  
**1958** Ліванська громадянська війна  
**1960-1968** Громадянська війна в Конго  
**1961** Вторгнення до португальського Гоа  
**1961** Висадка в затоці Свиней  
**1961** Курдське повстання  
**1961-1974** За незалежність в Анголі  
**1962** Китайсько-індійська прикордонна війна  
**1962** Повстання в Брунеї  
**1962** Непальське повстання  
**1962-1970** Йеменська громадянська війна  
**1962-1974** Боротьба за незалежність Гвінеї-Бісау  
**1963-1966** Конфронтація в Борнео  
**1963-1974** Боротьба за незалежність Мозамбіку  
**1964-1968** Прикордонна війна між Ефіопією і Сомалі  
**1964-1974** Друге хукське повстання  
**1964-1979** Громадянська війна в Родезії  
**1965** Пакистано-індійська війна  
**1965-1967** Боротьба за незалежність Адена  
**1965-1992** Повстання в Еритреї  
**1965-1975** В'єтнамська війна  
**1966-1967** Заколот в Болівії

**1967** Шестиденна війна  
**1967-1970** Громадянська війна в Нігерії  
**1967-1973** Громадянська війна Туманароса  
**1968-1971** Арабське повстання на півночі  
**1969** Футбольна війна  
**1969** Заворушення в Ольстері  
**1970-1971** Нейтралізація Організації Визволення Палестини  
**1970** Мусульманське повстання  
**1971** Війна у Бангладеш  
**1971** Повстання в Шрі-Ланці  
**1972** Громадянська війна в Бурунді  
**1972-1975** Громадянська війна в Камбоджі  
**1973** Війна Судного дня  
**1974** Турецьке вторгнення до Кіпру  
**1974-1975** Курдське повстання  
**1974** Громадянська війна в Анголі...  
**1975-1976** Тріскова війна  
**1975-1978** Повстання мео  
**1975-1979** В'єтнамсько-кампучийська війна  
**1975-1991** Громадянська війна в Лівані  
**1975...** Громадянська війна в Мозамбіку  
**1975...** Боротьба за незалежність Східного Тимора  
**1975...** Акція «наркобаронів»  
**1976-1982** Брудна війна  
**1976-1984** Повстання Полісаріо  
**1976-1990** Громадянська війна в Чаді  
**1976...** Партизанська війна в Гватемалі  
**1977-1978** Війна за Огаден  
**1977-1979** Повстання сандіністів  
**1978-1979** Кампучийсько-в'єтнамська війна  
**1978-1979** Між Угандою і Танзанією  
**1978-1989** Боротьба за незалежність Намібії  
**1978...** Партизанська війна Сендеро Луміносо  
**1979** Китайсько-в'єтнамська війна  
**1979-1989** Радянське вторгнення до Афганістану  
**1979-1982** Повстання в Сальвадорі  
**1979...** Повстання «червоних кхмерів»  
**1979...** Боротьба за незалежність Країни Басків  
**1980** Йеменська війна  
**1980-1988** Ірано-іракська війна  
**1981-1990** Боротьба «контрас»  
**1981...** Тамільське повстання  
**1982** Фолклендська війна

**1982** Ізраїльське вторгнення до Лівану  
**1983** Вторгнення до Гренади  
**1983-1988** Боротьба за незалежність сикхів Пенджабу  
**1988...** Війна в нагорному Карабаху  
**1988-1989** Громадянська в Бурунді  
**1988...** Громадянська війна в Сомалі  
**1989** Революція в Румунії  
**1989-1990** Вторгнення США в Панаму  
**1989...** Громадянська війна в Афганістані  
**1990-1993** Громадянська війна в Руанді, 1-ша фаза  
**1990-1993** Громадянська війна в Ліберії  
**1991** Війна в Перській затоці  
**1991-1994** Громадянська війна в Грузії  
**1991-1992** Південноосетинська  
**1991-1995** Карабахська війна  
**1991-1994** Громадянська в Джібуті  
**1991-2002** Громадянська в Алжирі  
**1991-2002** Громадянська війна в Сьєрра-Леоне  
**1991-1995** Війна в Хорватії  
**1992** Збройний конфлікт в Придністров'ї  
**1991-2001** Продовження громадянської війни в Афганістані  
**1992** Осетино-інгушський конфлікт  
**1992-1993** Війна в Абхазії  
**1992-1995** Боснійська війна  
**1992-1997** Громадянська війна в Таджикистані  
**1993-2005** Громадянська війна в Бурунді  
**1991-1995** Громадянська війна в колишній Югославії  
**1993-1994** Громадянська війна в Бурунді  
**1994** Громадянська війна в Руанді, 2-а фаза  
**1994** Громадянська війна в Йемені  
**1994** Громадянська війна в Ємені  
**1994-1996** Перша чеченська війна  
**1994-1998** Громадянська війна в Іракському Курдистані  
**1995** Війна Альто-Сенепа  
**1996-1997** Перша Конголезька війна  
**1996-2006** Громадянська війна в Непалі  
**1997-1999** Громадянська війна в Республіці Конго  
**1998-1999** Косовська війна  
**1998-1999** Громадянська війна у Гвінеї-Бісау  
**1998-2002** Друга конголезька війна  
**1998-2000** Ефіопо-еритрейський конфлікт  
**1999** Війна НАТО проти Югославії  
**1999** Вторгнення до Дагестану

**1999** Каргільський конфлікт  
**1999-2009** Друга чеченська війна  
**1999-2003** Друга громадянська війна в Ліберії  
**2001** Війна в Афганістані  
**1999-2009** Друга чеченська  
**2001** Конфлікт у Македонії  
**2001** Війна проти тероризму  
**2003-2011** Війна в Іраку  
**2003...** Війна з тероризмом у Саудівській Аравії  
**2004-2008** Ірано-Курдський конфлікт  
**2004-2007** В Центральноафриканській республіці  
**2006...** Мексиканська нарковійна  
**2008** Війна в Південній Осетії  
**2011** Революція в Єгипті  
**2011** Громадянська війна в Лівії  
**2011...** Громадянська війна в Сирії

## **ЗМІСТ**

<b>ОРІЄНТОВНИЙ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ» .....</b>	<b>3</b>
<b>ПЕРЕДМОВА .....</b>	<b>4</b>
<b>ПРОГРАМА КУРСУ .....</b>	<b>6</b>
<b>ЗМІСТОВІ МОДУЛІ .....</b>	<b>11</b>
<b>ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ .....</b>	<b>15</b>
<b>ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ» .....</b>	<b>27</b>
<b>ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ» .....</b>	<b>37</b>
<b>ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ» .....</b>	<b>38</b>
<b>ПИТАННЯ ДО РУБІЖНОГО КОНТРОЛЮ З КУРСУ «ВОЄННА ІСТОРІЯ» .....</b>	<b>39</b>
<b>ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ .....</b>	<b>42</b>
<b>ХРОНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК ВІЙН XX – ПОЧАТКУ XXI СТ. ....</b>	<b>46</b>



Наукове видання

**Капарулін Ю. В.**

# **ВОЄННА ІСТОРІЯ**

**Навчально-методичний посібник**

Корректор – Е.М. Белякова  
Верстка – Н.Н. Ковальчук

Підписано до друку 30.04.2015. Формат 60x84/16.  
Гарнітура Bookman Old Style. Папір офсет. Цифровий друк.  
Ум.-друк. ар. 3,95. Наклад 100 прим.  
Замовлення № 0615-04.

Надруковано: ФОП Головка О.А.  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 4871 від 24.03.2015.